

MỘT SỐ VẤN ĐỀ VỀ CẢI THIỆN HỆ THỐNG THỐNG KÊ LAO ĐỘNG Ở VIỆT NAM

TS. Phạm Đăng Quyết (*)

Thống kê lao động là một phần quan trọng của hệ thống thông tin cần thiết cho việc tìm hiểu thị trường lao động, tình hình và thái độ của những người tham gia vào thị trường lao động. Chúng được sử dụng để xác định về mặt lượng thông tin thị trường lao động về việc làm, thất nghiệp và thiếu việc làm, bao gồm cả khu vực phi chính thức và thu nhập từ việc làm, chỗ làm việc trống, thời giờ làm việc.

Hệ thống thống kê lao động được dựa trên sự tập hợp các số liệu thống kê hoà hợp với nhau, nhận được từ các nguồn quốc gia. Hệ thống này bao gồm hệ thống báo cáo thống kê hành chính (đặc biệt hữu ích đối với dữ liệu về tuyển dụng, và đăng ký thất nghiệp), và các cuộc điều tra thống kê, trong đó có điều tra hộ gia đình về lực lượng lao động, điều tra cơ sở sản xuất kinh doanh, và điều tra lần theo dấu vết.

Điều tra hộ gia đình về lực lượng lao động là phương pháp thu thập thông tin cần thiết toàn diện nhất cho phân tích thị trường lao động. Điều tra thường cố gắng lấy mẫu tất cả thành viên lớn tuổi trong hộ gia đình, xem họ đang làm việc, thất nghiệp hay đã ra khỏi lực lượng lao động.

Điều tra cơ sở sản xuất kinh doanh có hai dạng. Một dạng thu thập số liệu thống kê toàn bộ từ các nhà quản lý doanh nghiệp. Dạng điều tra này là hữu ích đối với dữ liệu về số lượng lao động, chi phí lao động, giá trị tăng thêm, giá cả sản xuất, v.v..., đối với việc tính toán đơn vị chi phí lao động và lập bảng số liệu thống kê theo khu vực, sở hữu, quy mô, v.v... Song để phân tích thị trường lao

động chi tiết hơn, cần phải thu thập thông tin từ mẫu những người công nhân. Thông tin như vậy có thể là tin cậy hơn so với thu thập trong các cuộc điều tra hộ gia đình.

Điều tra lần theo dấu vết có mục đích phát hiện điều gì xảy ra đối với những người đã tốt nghiệp các chương trình đào tạo riêng biệt trong thị trường lao động để đo ảnh hưởng của những đào tạo đó.

Báo cáo thống kê là một cách thức để thu thập dữ liệu từ hệ thống hành chính. Thông tin thống kê trước tiên được thu thập bởi cán bộ cấp xã theo mẫu biểu riêng biệt. Các biểu mẫu này được thu thập bởi cán bộ cấp huyện và chuyển cho cơ quan cấp tỉnh. Cuối cùng, báo cáo sẽ được chuyển đến đầu mối ở cấp Bộ, dữ liệu được xử lý. Trong trường hợp dữ liệu thu thập bởi các Bộ mà do Tổng cục Thống kê chịu trách nhiệm, dữ liệu được chuyển qua Tổng cục để thẩm định và công bố.

Ở Việt Nam có ba cơ quan thu thập và tổng hợp số liệu thống kê lao động chủ yếu là Tổng cục Thống kê, Bộ Lao động - Thương binh và Xã hội và Bộ Giáo dục và Đào tạo. Tổng cục Thống kê đóng vai trò chủ chốt trong lĩnh vực thu thập dữ liệu. Điều này bao hàm không chỉ trong giới hạn của việc thu thập dữ liệu, mà còn cả trong việc chuẩn hoá các khái niệm đối với các hoạt động thu thập dữ liệu được thực hiện ở Việt Nam. Có phương pháp luận vững chắc Tổng cục sẽ hỗ trợ rất nhiều cho việc cải thiện chất lượng điều tra.

[*] Bộ Lao động - Thương binh và Xã hội

Thông tin thống kê lao động có được từ Tổng cục Thống kê rất đa dạng bao gồm các ấn phẩm về tổng điều tra dân số, điều tra biến động dân cư, điều tra toàn bộ các doanh nghiệp, điều tra mức sống dân cư, Niên giám thống kê, v.v....

Bộ Lao động - Thương binh và Xã hội hàng năm đã tiến hành cuộc điều tra hộ gia đình về lao động việc làm (lực lượng lao động) với sự tham gia phối hợp của Tổng cục Thống kê từ năm 1996. Các cuộc điều tra này cung cấp một nguồn dữ liệu toàn diện và phong phú về việc làm, thiếu việc làm và thất nghiệp. Điều tra đã sử dụng các khái niệm chuẩn thống kê lao động của ILO, do đó kết quả số liệu điều tra so sánh được với chuẩn quốc tế. Từ năm 2007 điều tra lao động việc làm được chuyển cho Tổng cục Thống kê chủ trì thực hiện, Bộ Lao động - Thương binh và Xã hội sẽ tập trung vào việc thu thập số liệu về cầu lao động.

Bộ Giáo dục và Đào tạo không tiến hành các cuộc điều tra thường xuyên ngoại trừ một số cuộc điều tra cụ thể. Năm 2001 Bộ Giáo dục và Đào tạo có tiến hành một lần cuộc điều tra lần theo dấu vết sinh viên tốt nghiệp trong khuôn khổ của Dự án giáo dục đại học do Ngân hàng thế giới tài trợ. Thông thường Bộ sử dụng kết quả điều tra được thực hiện bởi Tổng cục Thống kê và Bộ Lao động - Thương binh và Xã hội, đặc biệt là điều tra lao động việc làm và điều tra mức sống dân cư. Bộ Giáo dục và Đào tạo thu thập dữ liệu giáo dục thông qua hệ thống báo cáo thống kê. Dữ liệu của các trường phổ thông được thu thập vào đầu năm học (10 tháng Mười), giữa năm học (30 tháng Giêng) và cuối năm học (30 tháng Bảy). Báo cáo thống kê về giáo dục trung học chuyên nghiệp và cao đẳng, đại học được thu thập vào cuối năm.

Đối với các Bộ, hệ thống báo cáo thống kê là cần thiết để cung cấp số liệu, đặc biệt là cho việc quản lý hàng ngày nhưng các

phương pháp thực hiện chế độ báo cáo hiện hành vẫn dựa vào mô hình hành chính kế hoạch hoá tập trung. Việc thu thập và trình bày các số liệu thống kê lao động dựa trên các báo cáo thống kê này thường không đầy đủ mà lý do chủ yếu là thiếu nghiệp vụ thống kê. Các hệ thống báo cáo thường là rất cồng kềnh, và chất lượng số liệu thì không tốt. Vì vậy, các hệ thống báo cáo thống kê lao động cần phải được đổi mới và cải tiến để cung cấp thông tin cần thiết trong nền kinh tế thị trường và hội nhập quốc tế

Mặc dù hệ thống thống kê lao động ở nước ta đã và đang cung cấp các thông tin cần thiết để đánh giá các chương trình, chính sách, dự án đang được thực hiện. Tuy nhiên có một số vấn đề cần phải được tiếp tục hoàn thiện.

1) Cần thiết phải nâng cao chất lượng và độ tin cậy của các số liệu hiện nay đang được thu thập. Với mục đích đó, việc tăng cường công tác tổ chức điều tra là một vấn đề đáng quan tâm. Việc tăng cường các phương tiện điều tra, cũng như cải thiện công tác thu thập và quản lý thông tin là những vấn đề cần được xem xét. Những cải tiến này cần phải được lập thành kế hoạch, và sắp xếp để đẩy mạnh công tác tổ chức thực hiện các cuộc điều tra trong những năm tới tại Tổng cục Thống kê cũng như ở các Bộ ngành. Các cải tiến kỹ thuật khác cũng có thể đạt được bằng việc hài hoà hoá các khái niệm, định nghĩa và các bảng phân loại được sử dụng trong hoạt động thống kê và bằng việc cải tiến thiết kế bảng hỏi cho các cuộc điều tra và tổng điều tra.

2) Thông tin thống kê phải được cập nhật kịp thời nếu không chúng sẽ không được sử dụng. Vấn đề là phải tiến hành tổ chức thu thập thông tin thống kê lao động một cách định kỳ, thường xuyên và thông tin thu thập được phải phản ánh sự thay đổi theo thời gian của những chỉ tiêu mà Chính phủ hoặc các Bộ quan tâm. Cần tiến hành

ngiên cứu chi tiết về chương trình điều tra và hoàn thiện hệ thống báo cáo thống kê hành chính để đảm bảo rằng các cơ quan chịu trách nhiệm có thể thu thập thông tin thống kê đúng thời hạn.

3) Việc phổ biến số liệu thống kê còn bị hạn chế, các ấn phẩm thống kê được in ít, việc sử dụng phương tiện thông tin điện tử không đủ làm cho người sử dụng tin không dễ dàng có được số liệu mặc dù biết rằng đã có số liệu đó. Cần phải thiết lập một chính sách về các công việc phổ biến số liệu thống kê. Lý tưởng nhất là việc công bố này nên được tiến hành tại các thời điểm ở giữa có định kỳ tùy theo chu kỳ thu thập số liệu. Kỳ thu thập có thể là hàng tháng, hàng quý, hai lần một năm, hàng năm hoặc hai năm một lần. Các công việc đang được tiến hành cần phải được công bố rộng rãi ví dụ như bằng phương tiện website. Các số liệu gần đây nhất cho tất cả các chỉ tiêu nên được giới thiệu bằng một mẫu đơn giản. Vì lý do chi phí, có thể sẽ là tốt nếu không cung cấp đầu ra bằng bản cứng tại các thời điểm giữa định kỳ trừ khi có thể thanh toán được.

4) Trong các cơ quan thống kê về lao động còn thiếu những cán bộ được đào tạo, các chuyên gia với những kỹ năng quản lý, kỹ năng thống kê và sử dụng máy tính, đồng thời điều kiện làm việc cho cán bộ thống kê còn chưa thỏa đáng. Chính những hạn chế này đã làm giảm chất lượng thông tin thống kê. Cải tiến chất lượng số liệu trước tiên phải xuất phát từ việc có thêm các cán bộ được đào tạo tốt hơn, những người biết được họ đang làm gì. Do đó cần tiến hành thường xuyên việc đào tạo nâng cao năng lực thống kê cho cán bộ làm công tác thống kê lao động ở các cấp. Mô hình đào tạo có thể là tập trung hay không tập trung tùy theo đối tượng được đào tạo. Đối với cán bộ ở các Bộ cần có những khoá đào tạo nâng cao kỹ năng thu thập, xử lý và phân tích số liệu thống kê. Đối với cán bộ ở cấp tỉnh và cấp quận/huyện cần thiết tăng cường năng

lực cán bộ thông qua các khoá đào tạo, đặc biệt là nâng cao nhận thức của cán bộ về tầm quan trọng của việc thu thập số liệu với chất lượng tốt. Ngoài ra cũng cần đào tạo cho cán bộ kiến thức tin học, sử dụng máy tính và khai thác thông tin trên mạng. Việc đào tạo được thực hiện trong một chương trình đào tạo dài hạn với ngân sách trên cơ sở hàng năm.

5) Chưa có sự điều phối hoạt động giữa các cơ quan thu thập và xử lý số liệu thống kê lao động cũng như giữa hệ thống thống kê lao động với các hệ thống thống kê tương tự khác như giáo dục, y tế, nông nghiệp, v.v... để tránh mâu thuẫn số liệu từ các nguồn thống kê này. Việc phối hợp với các Bộ liên quan đạt được thoả thuận về định nghĩa chính xác của từng chỉ tiêu và các siêu dữ liệu đi kèm (nguồn số liệu, kỳ thu thập, phương pháp tổng hợp, cơ quan chịu trách nhiệm, v.v..) là quan trọng. Đồng thời cần tạo lập một mạng lưới và cơ chế phối hợp giữa các đơn vị tổ chức thống kê khác nhau như với Văn phòng Chính phủ, Bộ Kế hoạch và Đầu tư, Tổng cục Thống kê, Bộ Lao động - Thương binh và Xã hội, Bộ Giáo dục và đào tạo, Bộ Tài chính, Bộ Y tế, v.v... để chia sẻ trách nhiệm trong việc phát triển các hệ thống thông tin thống kê lao động và liên kết các hệ thống thông tin thống kê khác thông qua mạng thông tin quốc gia và trao đổi thông tin trên Internet.

6) Chưa có một nỗ lực nào để tổ chức một diễn đàn hoặc hội thảo chung cho người sản xuất và người dùng tin mặc dù theo định kỳ có tổ chức họp báo để công bố số liệu. Sự tác động chặt chẽ giữa người sản xuất và người dùng tin sẽ dẫn đến những cải tiến lớn trong cả chất lượng số liệu được sản xuất và trong cả các báo cáo được xuất bản sử dụng số liệu. Điều này là do số liệu người dùng tin sẽ có ý tưởng rõ ràng hơn về một số các vấn đề kỹ thuật trong việc thu thập số liệu,

(tiếp theo trang 18)

MỘT SỐ VẤN ĐỀ VỀ CẢI THIỆN HỆ THỐNG THỐNG KÊ LAO ĐỘNG... (tiếp theo trang 8)

trong khi đó người sản xuất có ý tưởng tốt hơn về các biện pháp mà theo đó đầu ra thống kê của họ được sử dụng. Tổng cục Thống kê, cơ quan đứng đầu của hệ thống thống kê quốc gia, cần phải tìm được phương thức theo đó người sản xuất và người dùng tin có thể hợp tác với nhau, qua đó họ có thể đánh giá cao những quan tâm của đối tác. Sự tác động này đặc biệt quan trọng đối với những công việc bên ngoài Chính phủ vì nếu không họ sẽ có rất ít cơ hội để có thể hiểu thống kê được các cơ

quan Chính phủ thu thập và xử lý như thế nào.

Một hệ thống thống kê lao động phù hợp là một nhân tố cần thiết cho việc phát triển và giám sát thị trường lao động ở nước ta. Nếu không có hệ thống thống kê này, khó có thể đo lường được sự thành công hoặc các chính sách được đưa ra trong kế hoạch. Cải thiện hệ thống thống kê lao động đang là một nhu cầu cấp bách hiện nay, đặc biệt trong quá trình hội nhập kinh tế quốc tế của nước ta ■